

İSLÂM DİNİ AÇISINDAN TÜTÜN VE SİGARA ÜZERİNE BİR İNCELEME

Doç. Dr. Fikret Karaman*

Din, ilk insanla birlikte tarih gündemine girerek en yüksek ideallerin kaynağı ve evrensel arayışların hareket noktası olmuştur. Buna bağlı olarak insanlığın ruh, karakter, kimlik, kültür, ekonomik ve sosyal hayatını etkilemiştir. İslâmî kaynaklara göre din, “Bir ilâhî emirler manzumesi olup, akıl sahiplerini kendi serbest iradeleriyle peygamberlerin getirdiğini kabul etmeye sevk eden bir disiplin olarak tanımlanmaktadır¹. Dinin insanı hem dünyada hem öbür alemde mutlu kılmak gibi kapsamlı bir hedefi vardır. Bu nedenle din akıl sahibi insanı sorumlu kabul ederek onun irade, düşünce, çalışma, seyahat, mesken, sağlık, giyinme ve beslenme gibi davranışlarıyla ilgili bazı düzenlemeler ve sınırlandırmalar getirmiştir. Çünkü dinin önerdiği emir ya da yasaklara uymakta insanlar için hayır ve yarar vardır. Buna örnek olarak ilahî dinlerin korunmasını emrettikleri beş temel prensibi gösterebiliriz. Bunlar; dini koruma, canı koruma, akli koruma, nesli koruma ve malı korumadır². Biz bu inceleme ve araştırmamızda “*Canı ve malı korumak*” gibi iki önemli ilke ile yakından ilişkili olan tütün ve sigara bağımlılığı üzerinde durmak istiyoruz. Çünkü yüzyıllardır içimi tartışılan tütünün günümüzdeki bireysel ve toplumsal zararları, insan sağlığını tehdit ettiği bilimsel inceleme ve denemelerle kanıtlanmıştır. Buna göre sigaranın insan hayatını, doğrudan ya da dolaylı yollarla ölüme sürüklediği bir gerçektir. O halde burada bazı dinî hükümlerin devreye girmesi gerekir. Çünkü kitap, sünnet ve bunları yorumlayan din bilginlerinin görüşleri, sigaranın kullanımı ya da bırakılması açısından önemli bir rol oynar. Bu yüzden biz bu yazımızda; İslâm’ın genel kurallarına göre, tütün ve sigara bağımlılığının dinî hükmünü ve konumunu ortaya koymak için bazı ayrıntıları hatırlatarak asıl merkezine yaklaşmaya çalışacağız.

---

* Elazığ Müftüsü

1 Seyyid Şerif el-Cürcanî, *Kitabü'l-Ta'rifat*, Dârü'r-Reşâd, Kahire, s. 119.

2 Süleyman Uludağ, *İslâm'da Emir ve Yasakların Hikmeti*, Ank. 1992, s. 5.

1- Tütün ve Sigaranın Ortaya Çıkması

Kâtip Çelebî tütün bitkisinin asıl yurdunun Meksika olduğuna işaret etmiştir. Daha sonra 1519'da Amerika'ya giden İspanyolların Kızılderililerin tütün yetiştirdiklerini ve mısır yapraklarına sararak içtiklerini görmüşlerdir. Gemileriyle Atlas denizinden, Pasifik denizine geçmek için kıyıları gezen yolcuların arasında bir de hekim vardı. Bu hekimin denizin rütubetli havasından kurtulmak için zıddıyla tedavi yöntemine baş vurarak tütünden yararlandığı söylenmektedir. Böylece tütün içimiyle tanışan göçmenler, Amerika yerlilerinden görüp öğrendikleri bu ürünü, 16. Yüzyılda dünyanın, iklimi uygun tüm bölgelerine yaymışlardır. 1600'de Akdeniz bölgesine, 1601'de Java Adası'na, 1605'te Çin ve Hindistan'a ulaşmıştır. Türkiye'de ise, tütün ziraatinin 1601'de başladığı bilinmektedir. Böylece tütün dünyada en hızlı yayılan ve en uzun süren salgın bir ürün olarak iz bırakmıştır. Özellikle 17. Yüzyıldan sonra yurdumuzda ve dünyada ince kağıda sarılarak sigara biçiminde tüketilmeye başlanmıştır³.

2- Tütün ve Sigaraya İlk Tepkiler

Tütün içiminin kısa zamanda yayılması ve bazı zararlarının ortaya çıkması üzerine karşı tepki, tedbir ve yasakları gündeme getirmiştir. Osmanlı hükümdarı IV. Murad şehrin asayiş, yangın tehlikesi ve insanların sigaraya alışmalarını gerekçe göstererek 16 Eylül 1633 yılında kahvehanelerde ve evlerde tütün içilmesini yasakladı. Uzun süre denetlendi. Emre uymayanlar için idam ve sürgün gibi ağır cezalar uygulandı⁴. Yine Osmanlı hükümdarlarından III. Ahmed, I. Mahmud, III. Osman, III. Mustafa, I. Abdülhamid, III. Selim ile Şeyhülislamın çoğu toplumun sigara içimine alışmaması için kendileri de sigara içmemişlerdir.

Kalkınmış ülkelerin tamamı sigara içme alışkanlığının önünü kesmek için çeşitli tedbirler almaktadır. Şimdiye kadar sigaraya karşı en etkili kampanyayı, geliştirdiği sağlık hizmetleri ve bazı yayın araçlarıyla gerçekleştiren ülkeler başarı sırasına göre, Kanada, ABD, İngiltere ve Almanya olmuştur. İsveç ve İtalya'da, sigaranın satışını ve içimini önlemek için büyük harcamalar yapmaktadır. İsveç son 25 yılda uyguladığı programlarla 15 yaşındaki küçüklerin yıllık sigara tüketimlerini 1600 adetten 300'e kadar indirmeyi başarmıştır⁵.

Gecikmeli de olsa ülkemizde de "*Sigara ve Sağlık Ulusal Komitesi*"nin girişimi ve düzenli çalışması sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisince çıkarılan 4207 sayılı

3 Kâtip Çelebi, *Mizanü'l-Hak*, Tercüman 1001 Temel Eser 145, (Sad. O. Ş. Gökyay), İst. 1980, s. 42; Selman Koç, *Son Asrın Vebası Sigara*, Nil Yayınları, İzmir, 1951, s. 4 vd.

4 Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, Ötüken Yayınevi.

5 Selman Koç, a.g.e., s. 10; *Sigarayı Nasıl Bırakırım?* Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı, s. 13.

“Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Yasa”nın çıkmasıyla yeni bir adım atılmıştır⁶. Aynı duyarlılığın birçok dernek, cemiyet ve vakıf gibi kurumlarca sürdürüldüğünü görüyoruz. Kamu yararına hizmet üreten bu tür gönüllü kurumlara maddî ve manevî destek vermenin insanî, dinî ve ahlakî bir görev olduğunu hatırlatmak istiyorum. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de iyilikte yardımlaşmayı önermiştir. “...İyilik ve (Allah’ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın...”⁷

3- Dinin Emir ve Yasaklarındaki Sınır

Allah insanların bütün isteklerine cevap verebilecek genişlikte ve zengilikte nimetler yaratmıştır. Bu sınırsız nimetlerdeki temel espi, helâl ve mubah olmalarıdır. Zira İslâm’ın yasak olarak işaret ettiği hususlar son derece az ve sınırlıdır. Helâl ve yararlı olduğu belirtilen eşyanın kapsamı da olanca gücüyle genişletilmiştir. Bu hususta Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur.

“Yerde olanların hepsini sizin için çıkaran O’dur.”⁸

“O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini, kendikâtından (bir lütfü olmak üzere) size boyun eğdirmiştir. Elbette bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır.”⁹

Buna karşılık Yüce Allah aşırılıklardan sakınmayı emreder. “Ey iman edenler! Allah’ın size helâl kıldığı iyi ve temiz şeyleri (siz kendinize) haram kılmayın ve sınırı aşmayın. Allah sınırı aşanları sevmez.”¹⁰ Görülüyor ki helâl ve haram hususunda hüküm vermek Allah’a aittir. O, bir şeyi haram kılarken, onun yerini tutacak bir başka şeyi ve daha güzelini helâl kılmıştır. Faizi yasaklamış onun yerine ticareti, zinayı yasaklamış onun yerine nikah ile evlenmeyi, sarhoş edici içkileri yasaklamış onların yerine, ruh ile beden açısından yararlı diğer bütün içkileri, tembelliği ve âtil kalmayı kınamış yerine, çalışmayı ve alın teriyle kazanmayı tavsiye etmiştir. Benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür. Dinin fert ve toplumun mutluluğu için öngördüğü bu tablo içinde tütün ve sigarayı yararlı bir madde olarak düşünmek zordur. Çünkü onu aratmayacak çok daha güzel nimetler yaratılmıştır. Nitekim Kur’an-ı Kerim de bize verilen rızıkların temiz ve sağlıklı olanından yararlanmayı öğütlemiştir. “Ey imam edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yiyin.”¹¹

6 Erol Sezer, “Sağlık İçin Sigara Alarmı”, Dergi, c. 3, Sayı: 1-2, s. 1 vd., 1996-1997.

7 Mâide, 5/2.

8 Bakara, 2/29.

9 Câsiye, 45/13.

10 Maide, 5/87.

11 Bakara, 2/172.

4- Sigaranın Fert ve Topluma Verdiği Zarar

Sigara tütün bitkisinin kurutulmuş olan yapraklarından hazırlanır. Tütün, püro, enfiye ve çiğneme ile kullanıldığı gibi pipo ile de içilmektedir. Sigara hangi yöntemle içilirse içilsin zararı bakımından sonuç değişmez. Kişi veya toplumun sağlık riskini olumsuz olarak ciddi boyutlarda etkilemektedir. Dini yönden bir sonuca ulaşmak için sigaranın, insan sağlığını hangi düzeyde tehdit ettiğinin ispatlanması gerekir. Pozitif bilimin tartışmasız olarak ortaya koyduğu bu sakıncalar şöyle özetlenebilir.

a- Sigara dumanında 4000 kadar kimyevi madde tesbit edilmiştir. Bunların hepsi insan vücuduna zararlıdır. En riskli olanları ise, nikotin, zift (katran), karbon monoksit (CO) ve kanser yapabilen (kanserojen) maddelerdir¹². ABD Genel Sağlık Servisinin yaptığı araştırmaya göre, sigara içmediği halde, sigara dumanına maruz kalan kişilerin akciğer kanserine yakalanma riskinin yüksek olduğu açıklanmıştır¹³. Çünkü sigara içmeyen bir kimsenin akciğerine giden duman ile, sigara içenin akciğerine giden duman arasında keyfiyet açısından hiçbir fark yoktur. Sigara dumanının tenffüs edilmesi sonucu yukarıdaki risklere ek olarak bronşit ve zatüre hastalıklarına da davetiye çıkardığı açıklanmıştır¹⁴.

b- Yine sigara, günümüzde toplumun korkulu rüyası haline gelen gırtlak, akciğer ve cild kanseri başta olmak üzere bademcik, sindirim, solunum, sinir sistemi, idrar yolları ve tenasül sistemi üzerinde olumsuz etkiler yapmaktadır.

c- Sigara kalbe çok daha zararlıdır. Onun atış hızını arttırdığı için oksijen ihtiyacı artar. Buna karşılık, kandaki alyuvarların belli bir yüzdesi oksijen yerine karbon monoksit (CO) ile birleşmiştir. Kalbin kendisini besleyen damarlar olan, koroner arterlerle kalbe gelen kan miktarı da azalmıştır. Neticede, bilhassa önceden kalp krizi geçirenlerde bir tek sigara içmekle bile kalp ağrıları başlayabilir.

d- Sigara kadının hamilelik durumunu da olumsuz etkilemektedir. Anne adayının beslenmesine, kısırlığa ve çocuğun gelişimine de zarar vermektedir. Yapılan deney ve istatistik sonuçlarına göre, sigara içen kadınlarda kısırlık %41,8; içmeyenlerde %3,8 oranla ortalama on kat fazladır.

e- Sindirim sisteminin organları ve bunların fonksiyonları üzerine sigaranın zararlı etkisi uzun zamandan beri bilinmektedir. Gastrit ve ülserlerin oluşumunda sigaranın büyük payı vardır. Yapılan bir araştırmada sigarayı bırakan ülserlilerde iyileşme oranı %75 olduğu halde, sigarayı bırakmayanlarda bu oranın %57 olduğu görül-

12 Alpaslan Özyazıcı, *Alkollü İçkiler Sigara ve Diğerleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ank. 1997, s. 105 vd.

13 Yıldırım Yalçıneli, *Sızıntı Dergisi*, c. 9, Sayı 97, s.75, 1987; Selman Koç, a.g.e., s. 22.

14 Yıldırım Yalçıneli, a.g.e.

müştür.

f- Yapılan çalışmalar, 34-64 yaş arasında sigara ile inme (felç) tehlikesinin artması arasında güçlü bir ilişki varlığı ortaya koymuştur. Sigaraya eşlik eden inme tehlikesi; hipertansiyona yakındır. İçine günlük sigara sayısı ile inme gelişme tehlikesi arasında bir doz-cevap ilişkisinin mevcut olduğu görülmüştür. 1017'si erkek, 569'u kadın toplam 1586 kişi üzerinde yapılan deneyde meydana gelen 132 inme vakasının %37'si sigaradan %36'sının da hipertansiyondan kaynaklandığı anlaşılmıştır.

Sigaranın göz, tatma, koklama, hormonal güç ve deri gibi bünyemiz üzerinde daha bir çok tahrip edici özellikleri vardır. Günümüzde gelişen laboratuvar incelemeler ve bulgular bu konuda alarm vermektedir. İlgi alanımız ve araştırmamızın ana hedefi direkt sigara ve sağlık olmadığı için ayrıntılara giremiyoruz. Ancak sigaranın dini hükmünü tartışabilmek için bu sakıncaların da bilmesine ihtiyaç vardır.

Diğer yandan İslam Dini, her insanın sağlığını korumayı ve tedavi yöntemlerine baş vurmayı emretmektedir. Nitekim bir adam Hz.Peygamber (a.s) gelerek tedavi olup olmaması hususunda kendisine sordu.

Hz Peygamber (a.s); *“Evet ey Allah'ın kulları, tedavi olunuz. Zira Cenab-ı Hak hiç bir hastalık vermemiştir ki, beraberinde şifasında vermiş olmasın, ancak bir hastalık bunun dışındadır.”*

O nedir diye soruldu da, *“İhtiyarlıktır.”* buyurdu¹⁵.

Şu iki hadisle de yine sağlığın önemi vurgulanmıştır.

“İnsanlardan çoğunun aldandığı (ve kıymetini takdir edemediği) iki nimet vardır. Sağlık ve boş vakit¹⁶.”

“Kuvvetli mü'min, zayıf mü'minden daha sevimli ve hayırlıdır¹⁷.”

Kur'an'ın şu ayetleri de insanların dikkatlerini tedavi yöntemlerine ve şifa arayış bulmaya teşvik etmektedir.

“Biz Kur'an dan öyle birşey indiriyoruz ki o, Mü'minler için şifa ve rahmettir¹⁸.”

“Ey İnsanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdekine bir şifa, Mü'minler için bir hidayet ve rahmet gelmiştir¹⁹.”

Kanuni Sultan Süleyman'ın şu beyti ise; gerçekten sağlığın önemini dile getiren öğüt ve ibretle dolu bir belgedir.

“Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi

15 Buharî, Edeb, 15.

16 Buharî, er-Rikak, 1.

17 Beyhakî, c. 10, s. 152, H. No: 20173.

18 İsrâ, 17/82.

19 Yunus, 10/57.

Olmaya devlet cihanda bir nefes, sıhhat gibi."

Sigara hakkındaki dini hükmün netleşmesi için onun fert, aile ve ülke ekonomisine verdiği zararın da bilinmesi gerekir. Günlük sigara gideri, sigara içen insan nüfusu ve içilecek yıllarla çarpıldığında aile ve ülke bütçesinde küçümsenmeyecek bir mali kaynağın duman halinde uçup gittiğini görürüz. Buna sigaranın neden olduğu hastalıklar ve bu yüzden iş ve gücünden geri kalmanın zararları, tedavi giderleri de eklenince, şaşırtıcı sonuçlarla karşılaşırız. Çünkü sigara içen kimse, hiç bir yararı ve zorunluluğu olmadığı halde malın israfına, saçılmasına ve böylece kendisi, ailesi ve çocukları için zorunlu olan hayat standardının düşmesine zemin hazırlamaktadır. Oysa ki yüce dinimizin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim her türlü israf ve aşırı harcamayı yasaklamıştır.

"Bir de akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma. Zira böylesine saçıp savuranlar şeytanların dostlarıdır²⁰."

"... Fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez²¹."

"Ey Adem oğulları ! her secde ettiğinizde güzel elbiselerinizi giyin, yiyeceğinizi için fakat israf etmeyin, çünkü Allah israf edenleri sevmez²²."

Sevgili peygamber (a.s) de; mal ve servetin hem kutsal hem de sahibinin elinde bir emanet olduğunu belirterek şöyle buyurmuştur. *"Yarın kıyame't gününde kul dört şeyden sorulmadıkça yerinden adım atamaz. Bunlar; ömrünü nerede harcadığı, gençliğini nasıl geçirdiği, ilmi ile nasıl amel ettiği, malını nereden kazandığı ve nereye harcadığıdır²³."* Diğer bir hadiste ise *"Dinde, zarar vermek de, zarara zararla mukabele etmek de yoktur²⁴."* buyurmuşlardır.

Görülüyor ki tütün aynı zamanda iş gücünü azaltan bir faktördür. Onun içilmesi yüzünden kaybolan işgücü, çalışma saatleri sigaranın neden olduğu hastalıklardan ötürü çalışma gücünün azalması, kaybolan iş günleri, tütünün sorumlu tutulduğu hastalıkların tedavisi için harcanan para, hizmet ve zamanın değeri, tütünden elde edilen kâr ile hayat terazisinde karşılaştırılırsa, zarar yönünden daha ağır bastığı anlaşılır. Buna hiçbir zaman değeri ölçülemeyecek olan sağlığın tütün yüzünden bozulması, hayatın hastalıklarla, acılarla dağlanması, ömrü kısaltması da eklenirse tüyler ürperici tablolarla karşılaşırız. Ülkemizde sigara ve tütün ürünlerinin Milli ekonomiye verdiği zararın rakamsal olarak tespiti güçtür. Ancak yapılan araştırmalar yaklaşık olarak orta gelir guruplarında gelirlerin %8.5'inin sigara gibi zararlı bir alışkanlığa

20 İsrâ, 17/26.

21 En'am, 8/141.

22 A'raf, 7/31.

23 et-Tergib ve't-Terhib, c. 4, s. 34 (Terceme).

24 Beyhaki, c. 10, s. 250.

harcandığı söylenebilir. Nitekim 1985 yılında Türkiye’de 18 çeşit yabancı sigara satışı altı ayda 155 milyon pakete ulaşmıştır. Buna karşılık olarak 31.391.600 dolar ödenmiştir. 1987 yılındaki bir yıllık filitreli ve diğer sigaraların toplam bedeli, 1,5 trilyon değerindedir. Doğrusu bu durumu akılla, bilimle, bugünün modern ekonomik anlayışla izah etmek oldukça güçtür. Hal böyle iken son yıllarda tütün ürünleri aleyhinde başlatılan kampanyalar, bütün ülkelerde sigara tüketim grafiklerinin aşağı doğru çekmesine rağmen gelişmekte olan ülkelerle birlikte Türkiye’de de hala tırmanmaya devam etmektedir²⁵.

5- Dini Hükümlerin Analizi

İslamın doğduğu çağda tütün ve ürünleri olmadığı için hakkında açık bir hüküm yoktur. Zira bir şey ortada yokken ve varlığı bilinmezken onun hakkında görüş belirtmek doğru değildir. Çünkü “Eşyada asıl olan onun mubah olmasıdır.” Bu hususta şu ayet örnek gösterilebilir: “O, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı.”²⁶ O halde temelde helâl olan bir şeyin yasaklanmasının dinen mümkün olmadığı düşünülebilir. Bal ve benzeri gıdalar bazı insanlar için zararlı olduğu tesbit edilse bile bütün insanlara zararlı olduğu söylenemez. Helâl ve haram konusunda acele, duygusal, aşırı ve hırslı davranılmaz. Hz. Peygamber (a.s) bile başlangıçta bütün kötülüklerin kaynağı olan içki hakkında Allah tarafından kesin hüküm gelinceye kadar beklemeyi tercih etmiştir.

İslam dininde haram kılınan şeyler; fesat, çirkinlik, zarar vb. illetler üzerine bina edilmiştir. İçki aklın kaybına, kumar haksız kazanca, yalan sosyal haksızlığa ve genel ahlaka aykırı olduğu için yasaklanmıştır. Kur’an bu tür davranışları “İsm” yani günah olarak nitelendirmiştir. Aynı değerlendirme tütün ve ürünleri için yapıldığında da, ondaki, iyilik, yarar, zarar, çirkinlik ve kötülüğe göre helâl veya haram kategorilerinden birine yerleştirmek mümkün olabilir. Çünkü Kur’an ve sünnetle bildirilmiş bazı hükümler vardır ki aynı cinsten olan cüz’i mevzular, aralarındaki benzerlik ve vasıf ortaklığından dolayı bu külli kaidelere kıyas edilerek tesbit edilir.

Hal böyle olunca akl-ı selim sahibi herkes, sigaranın kötü ve zararlı bir alışkanlık olduğu hususunda görüş birliği içindedir. Özellikle insan sağlığı açısından zararları, klinik ve labaratuvar araştırmalarıyla tescil edilmiştir. Diğer yandan fert, aile ve toplumun iktisat ve sosyal hayatına verdiği mali kayıplar, istatistiki rakamlarla ortaya konulmuştur. O halde tütün ve ürünleri insanın can va malı üzerinde oluşturduğu bu tehlike kaşısında dinin korumasını üstlendiği beş zorunlu prensipten ikisi olan canı ve

25 Selman Koç, a.g.e., s. 56.

26 Bakara, 2/29.

malı korumak için devreye girmesi kaçınılmazdır. Biz burada kaynaklara dayanarak günümüze kadar sigara hakkında dini hükümler çerçevesinde tartışılan hususların analizini yapmaya çalışacağız.

1- Tütünün zararlarının bilinmediği dönemlerde sigara hakkında görüş açıklayan hatta eser yazan bazı İslam bilginleri onun caiz olduğunu açıklamışlardır. Bunların başında Abdülğani en-Nablusî (1640-1731), konu hakkında yazdığı “*Es-sulh Beyne'l-İhvan Fi İbahat-ı şüübü'd-Duhan*” adlı bir risalesinde, tütün hakkında kesin şer'i bir hükmün bulunmadığı sarhoşluk, uyuşturuculuk vasfının da olmadığı “*Eşyada asıl olan mubahlıktır.*” kaidesi içinde değerlendirerek helâl saymıştır. Hatta eserinin ilk sayfelerinde “O Allah'a hamd ederim ki, cesetlerdeki fazla rutubeti kurutmak faydası ile tütün kullanmayı yarattı. Çünkü o nefes ve hazım yollarında çok balgam çıkarmak şeklinde görülen nezle, bronşit, verem, dizanteri ve istaprit” gibi hastalıklara faydalı olduğunu bile iddia etmiştir. Fakat günümüzde sigaranın zararları kesin olarak bilinmektedir. Artık bütün dünyada Tıp otoriteleri sigaraya karşı savaş açmışlardır. Bu maksatla yazılar hazırlanmış, vakıf ve dernekler kurulmuştur²⁷. Tütünün helâl olduğunu savunan bilginler daha çok, tütün ve ürünleri hakkındaki çeşitli zararların tesbit edilmediği dönemlere rastlamaktadır.

2- Aynı asırda yaşamış ünlü Türk bilgini ve fikir adamı Kâtip Çelebi (1609-1657) de “*Mizânü'l Hakk*” isimli eserinde tütün ve ürünlerinin mubah olabileceği ihtimali üzerinde durmuştur. Gerekçe olarak tütünün yeni ortaya çıktığı ve bu hususta fıkıh kitaplarında zikredilmediğini hatırlatarak eşyada asıl olan mubahlıktır prensibi gereğince helâl sayılabileceğini belirtmiştir. Ancak Kâtip Çelebi aynı bölümün devamında tütün ve ürünlerinin mekruh ve haramlığı üzerinde de durmuştur.

Sigara içenin ağızında bir kötü koku hasil olur. Bu koku, çiğ olarak yenen soğan, sarmusak ve pırasanın ağızda bıraktığı çirkin kokudan daha az değildir. O halde soğan ve sarmusak kokusu ile camiye gitmek ve başkasını rahatsız etmek mekruh olduğu gibi, tütün de çok kullanılması halinde ağızda, vücutta ve giyecekte koku meydana ettiğine göre mekruh sayılması gerekir. Çünkü bu bitkilerdeki ortak sebep müslümana eza vermesidir. Nitekim günümüz bilginlerinden Ürdünlü Ali Hasan Abdü'l Hamid de “*sakal ve sigara hakkında dinin hükmü*” isimli risalesinde Hz. Peygamber (a.s)'ın “*Kim soğan ve sarmusak yerse bizden ayrı dursun, (o koku gidinceye kadar) camimize de gelmesin, evinde otursun*”²⁸ mealindeki hadiste geçen soğan ve sarmusağın kokusunu hatırlatarak sigara içen kimsenin ağızındaki koku ile çevreyi ve insanları rahatsız etme bakımından daha çirkin ve nefret edici olduğunu açıklamaktadır²⁹.

27 Mahmud Nazım Nesimi, *et-Tıbbı Nevevî ve İlmü'l Hadis*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1987, c. I, s. 364.

28 Müslim, Mesacid ve Mevâdiu's-Salât, 17.

29 Ali Hasan Ali, Abdü'l Hamid, *Hükmü'd-Din fi'l-Lihyeti ve't-Tedhin*, Daru İbn Hazm, Beyrut, 1992, s. 45.

Kâtip Çelebi tütünün haram olabileceği ihtimali üzerinde de durmuştur. Bu konuda icthad etmenin mümkün olduğu aynı devirde yaşayan bazı Şeyhul İslamların maslahat gereği, mekruh olduğuna, kimi kenar müftülerinin de haram olduğuna fetva verdiklerini belirtmiştir. “Tek bir şey hem mubah, hem mekruh ve hem haram olur mu? çelişki değil midir?” sorusuna karşı Kâtip Çelebi şu açıklamayı yapmaktadır. “Yöntemlerinin başka başka olması bakımından olur. Çelişmenin sabit olmasının şartları vardır. Mantık kitaplarında yazılıdır. Mesela bal yemek helâl iken, doyduktan sonra yemek haram olur.”³⁰ Kâtip Çelebi sigaranın aklen de şık olmadığına işaret ederek bu nedenle büyüklerin huzurunda, resmi dairelerde ve camilerde kullanılmadığını belirtmektedir.

3- Mısır Ezher Şeyhlerinden İbrahim bin Muhammed bin Ahmed el-Bacüri, (öl.1860) ise tütün ve ürünlerinin zararlarına kıyas metodu ile yaklaşarak mekruh olduğunu ancak aynı zararların artması ve kesinleşmesi halinde haram olacağı konusunda şüphe olmadığını söylemiştir.

4- Medine İslam Üniversitesi öğretim üyesi ve Mescidi Nebevinin vaizi Ebu Bekr Cabir el Cezairi de; sigara ve ibadet ilişkisi üzerinde uzun bir tartışma sergiledikten sonra tütünün haram olduğunu söylemiştir. Sigara içmek, içenin duman ve ateşi yutması demektir. Zira sigara içen tiryakilerde bir gevşeme meydana gelir. Dolayısıyla ibadete karşı olan huzur dikkat ve samimiyeti de zedelenmiş olur. Ayrıca sigaranın rahatsız ediciliğini; kiramen katibin ve hafaza meleklerine eziyet verdiğini de anlatarak haram olduğunu açıklamıştır.

5- Hambeli hukukçularından Abdullah bin Muhammed bin Abdulvehhap ise; nargile hakkında kendisine sorulan bir soruya şöyle cevap vermiştir. “Resulullah’ın hadislerinden ve ilim ehlinin eserlerinden öğrendiğimize göre, çok kullanılan tütünün haram olduğu açıktır. Bizzat müşahede edilen veya bize anlatılanlara göre tütünün vücudumuz üzerinde diğer uyuşturuculara benzer etkileri vardır. Özellikle çok içildiğinde meydana gelen baş dönmesi ve baş ağrısı, mide bulantısı, halsizlik gibi durumlar sarhoşluğa yakın şeylerdir. Sarhoşluk veren şeylerin haramlığı ise kesindir.

6- Suriyeli bilgin Mahmud Nazım en-Nesimi “*Et-Tıbbı Nebeviye ve el-İlmü’l hadis*” isimli eserinde sigara hakkında çok ciddi bir araştırma yapmış olup tütünün genel bir analizini yaptıktan sonra dini hükmünü şöyle açıklamıştır. “Sigara ve tütün onu kullanan kişinin konumu, bünyesi genel sıhhat ve ekonomik durumuna göre değişiklik arz ederek haram, tahrimen mekruh veya tenzihen mekruhtur. Fakat kerahetsiz olarak onun helâl olduğunu söyleyemeyiz.

a- Şu hallerde sigara içmek haram sayılır. Bunlar; sağlık nedeniyle sigara içmeleri yasaklanmış kimselerdir. Çocuklar, hamile ve emzirici kadınlar, kemik ve ilik

30 Kâtip Çelebi, a.g.e., s. 46.

hastalığı, kalp rahatsızlığı ve sindirim bozukluğu olanlar ile gırtlak, mide ve akciğer kanserine yakalananlar ve nefes darlığı gibi hastalıklar. Henüz bu hastalıkların birine yakalanmamış fakat tecrübe ve düşüncesi üzerine sigaranın vücuduna kesinlikle zarar verdiği kanaatine ulaşması, hekimin onun rahatsızlığının artabileceğini hatırlatması, bünyenin sigara içimine tahammül edemeyeceği veya sigaraya devamı halinde daha müzmin ve şiddetli bir hastalığa sürüklenme ihtimaline karşı şu ayeti kerimenin genel ikazı ve işaretine gören haram sayılır. *“Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın”³¹.*

Hayat standardı düzeyinde bir geliri olmayan ihtiyaç sahibi insanlar ile bakmakla sorumlu olduğu aile çocuk ve diğer yakın akrabalarının gıda ve yiyecek gibi zorunlu ihtiyaçlarını karşılamayacak derecede fakir kimselere de, sigara içmek haramdır. Bunlar kendi ve ailelerinin sahip oldukları yiyecek ve içeceklerini kısıtlamakla onların sağlıklarını, sosyal hayatlarını ve aile hukukunu tehlikeye atmaktadırlar. Oysa ki şu hadislerde görüldüğü gibi kimsenin buna hakkı yoktur. *“Hepiniz birer çobansınız ve eliniz altında bulunan kimselerden sorumlusunuz”³² “Zarar vermek ve mukabilinde zararda bulunmak caiz değildir”³³.*

Sigaranın kapalı, dolayı veya daha yavaş bir süreç içinde bünyeyi yoracağı, hastalığa sürükleyeceği ya da zayıflayacağı ihtimalinin bilimsel araştırmaya dayalı olarak ispatlanması halinde onu içmek ise tahrimen mekruhtur. Çünkü insan her türlü tehlike ve hastalıklara karşı bünyesini korumakla görevlidir.

Yine sigara içmek mali israfa sebep olduğu için de tahrimen mekruhtur. Çünkü mubah ve temiz olan her şeyin aşırı ölçüde harcanması da yasaklanmıştır. Fakiher, *“Yiyiniz içiniz fakat israf etmeyiniz.”³⁴* ayetini örnek göstererek temelde helâl olan bir şeyi bile doyduktan sonra yiyip vücudundaki organlarını yormanın tahrimen mekruh olduğunu söylemiştir.

Sigaranın haram veya tahrimen mekruh sınırına götüren sebepler olmasa bile onu mubah saymak doğru değildir. Hafif de olsa bazı zararları ihtiva ederek ağız ve nefes kokusunu olumsuz etkilemektedir. Bu durum ise Kur’an okuma, cami ve cemaat adabına uygun düşmediğinden tenzihen meruh olduğunda şüphe yoktur³⁵.

7- Katar Din Enstitüsünün Müdürü Yusuf el Kardavi de sigaranın sağlık, israf ve sosyal ahlak açısından sakıncalarına dikkat çektikten sonra dini hükmünü şöyle açıklamıştır. *“İslam fihhında kararlaştırılmış genel bir kaide vardır. O da, müslümanların*

31 Bakara, 2/195.

32 Feyzu'l-Kadir, c. 5, s. 38.

33 Beyhaki, c. 10, s. 250.

34 A'raf, 7/31.

35 Mahmud Nazım Nesimi, a.g.e., c. 1, s. 372 vd.

yiyecek ve içeceklerde zehir ve benzeri gibi kendisini acele ve yavaş öldürecek zarar verecek şeyleri kullanması veya fazla aldığı takdirde, hasta edecek şeyden alması caiz değildir. Çünkü müslüman kendi kendinin mülkü değil, dinin ve ümmetinin mülküdür. Hayatı, sıhhati, malı ve Allah'ın kendisine bahsettiği bütün nimellerin yanında bir emanettir. Nitekim Cenab-ı Hak "*Mallarınızı batıl (haksız ve haram yollar) ile aranızda (alıp vererek) yemeyin. Ve kendinizi öldürmeyin.*"³⁶ buyurmuştur. Bu ölçüye dayanarak deriz ki; tütünün kullananlar için zararlı olduğu ispat edildiğine göre; Onun ürünü olan sigarayı içmek de haramdır. Bilhassa bir doktor tarafından belirli bir şahıs için zararlı olduğu söylendiği takdirde o şahsın bunu kullanması, kesin olarak haramdır. Sıhhi yönden zararlı olduğu ispat edilmezse bile din ve dünyaya faydalı olmayan bir şeye malı israf etmektir. İslam dini de malı israf ederek boş yere harcamayı yasaklamıştır³⁷."

8- Ülkemizde uzun yıllar "*müftülük ve İstanbul Haseki Diyanet Eğitim Merkezi*"nde öğretim üyeliği yapan ve fıkıh alanında uzman olan Halil Gönenç Hocamız da sigara hakkındaki kanaatını şöyle açıklamıştır.

"Sigara veya tütün denilen şey asr-ı saadette ve müctehidler arasında olmadığı için hakkında ne âyet, ne hadis ve ne de müctehidlerin sözü vardır. Böyle olmakla beraber onu, Kur'an ve sünnetin ışığı altında beyan etmek için gayret gösterilmelidir. Çünkü o dönemde afyon denilen uyuşturucu madde de yoktu ve tanınmıyordu. Ama akli izale edip sarhoş eden şarabı yasaklayan İslam dini mutlaka aynı sonuçları doğuran üstelik vücudu da uyuşturan afyonu da yasaklamıştır. Sigara da çıktığı ve halk arasında yayıldığı zaman fıkıh bilginleri onun hükmünü ortaya çıkarmak için araştırmaya başladılar. Bu hususta birlik sağlanmış olsa bile hakkında kat'i nass bulunmadığı için mubahtır demişlerdir. Hatta Şafii alimlerinden bir kısmı "*Eşi sigara tiryakisi ise nafakası kocasına ait olduğu gibi sigara parası da ona vaciptir.*" görüşünü ileri sürmüşlerdir. Ancak bir kimse için kesin olarak zararlı ise veya onu içen kimse fakir olup çocuklarını ve aile bireylerini ihtiyaç içerisinde bırakıyorsa onların nafakalarını tütün veya sigaraya veriyorsa haram olmasında şüphe yoktur³⁸."

9- M.Ü. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hayreddin Karaman'ın konu hakkındaki düşüncesi de açıklanan bu görüşleri te'yid etmektedir: "Sigara içmelerinin sıhhatlerine zararlı olacağı doktor tarafından kendilerine bildirilen kimseler ile çoluk çocuğun nafakasından keserek sigara içenlere "*sigara içmek*" haramdır. Bunların dışında kalanlar için de malı boş yere zayi ettikleri, tedricen sıhhatlerini tehlikeye soktukları ve başkalarını da rahatsız ettikleri için tahrimen mekruhtur. Sigaranın

36 Nisâ, 4/29.

37 Yusuf el-Kardavî, *İslâm'da Helal ve Haram*, (Terc. Mustafa Varlı) Hilal Yayınları, Ank. 1971, s. 91.

38 Halil Gönenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, İlim Yayınları, İst. 1982, c. 1, s. 228.

mubah olduğu hakkında fetva verenler -zamanlarının şartları içerisinde- sıhhate ne ölçüde zarar vereceğini bilmedikleri için böyle yapmış olsalar gerekir³⁹.

10-Son olarak ülkemizde din konusunda görüş bildirmeye ehil ve en yetkili merci olan Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulunun konu hakkındaki kararını da buraya almakta yarar görüyorum.

“Sigara içmenin, gırtlak ve akciğer kanseri başta olmak üzere birçok hastalıklara yol açtığı mütehassıslarca belirtilmektedir. Dinimiz, kişinin kendisine ve başkasına zarar vermesini, eza etmesini ve israfı haram kılmıştır. Bazı alimler, içene ve dumanını teneffüs eden herkese sıhhî yönden zararlı olan sigaranın, israf, eza ve fenâ kokusunu da dikkate alarak, haram olduğunu söylemişlerdir. Hakkında kesin yasaklayıcı hüküm bulunmadığını ifâde eden bazı alimler ise onu mekruh görmüşlerdir. Binaenaleyh sigara içmenin en azından mekruh olduğunda şüphe yoktur⁴⁰.”

SONUÇ

Bu makaleyi hazırlamak amacıyla başvurduğum bütün kaynakların; tütün ve ürünleri hakkında; olumlu görüşlerden çok olumsuz görüşlere yer verdiklerini gördüm. İnsan sağlığının baş düşmanı olarak tescil edilen sigara vücuda yaptığı tahribatla, insanı süründürme süründürme öldüren bir intihar yolu olarak tanınlanmıştır. Mali yönden de fert, aile ve devletin ekonomik gücünün kısmen de olsa israfına sebep olduğu kesinlik kazanmıştır. O halde insanlığın zorunlu ihtiyaçları arasında yer alan “*Can ve Mal*” güvenliğinin sağlanmasını da üstlenen İslam dininin bu noktada devreye girmesi gerekir. Böylece sigaranın özendirici ve yaygınlaştırıcı faaliyetlerine karşı alınacak önlemlerin ilk sıralarına dinin önemi ve caydırıcı özelliği göz ardı edilmemelidir. Çünkü dini bir yaklaşımla sigara incelendiğinde; bütün bilim otoriteleri, onun ya haram, ya tahrimen mekruh, veya tenzihen mekruh, çok az bir kısmı da hafif zararlı veya mubah olduğunu söylemişlerdir. Ama yararlı olduğunu savunan hiç kimse yoktur. Böylece açıklanan dini hükümler; günümüzde gelişen tıp bilimi, ekonomik, psikolojik, sosyolojik ve ilgili diğer alanlarla uyum içinde olmuşlardır. Ayrıca sosyal ahlak, örf ve adet bakımından da sigara, aydın, medeni ya da gıpta nedeni olabilecek bir sembol değildir. Nitekim ileri ve kalkınmış ülkeler bu tür olumsuz düşünceleri çoktan aşmışlardır.

Mabadele
gayinca

39 Hayreddin Karaman, *İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri*. Yeni Şafak, İst. 1996, c. 2, s. 379.

40 Fetvalar, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ank. 1995, s. 62.